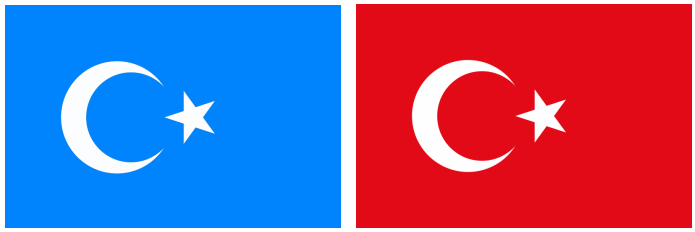

Uygur Türkçesi Öğrenme Kılavuzu

Uygur Türkçesi öğrenmek isteyen kişiler için hazırlanmış bu belge, kişisel bir çalışmanın sonucudur. İnternet ortamında Uygur Türkçesi öğrenmek isteyen kişiler için yeterli kaynak bulunmadığı göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında abece olarak ULY (Uyghur Latin Yézighi) seçilmiştir. Son bölümde Uygur Arab Abecesi'ne de kısaca değinilecektir.

Umut ODABAŞI tarafından hazırlanmıştır.
Yardım, öneri, düzeltme ve sorularınız için : umutodabasi85@gmail.com

1. Abece

Uygur Latin Abecesi Türkiye'de kullanılan abeceden çok farklı değildir. Bu anlamda öğrenilmesi zor değildir.

Türkiye Abecesi	Uygur Latin Abecesi	Türkiye Abecesi	Uygur Latin Abecesi
A , a	A, a	M, m	M, m
B, b	B, b	N, n	N, n
C, c	J, j	O, o	O, o
Ç, ç	Ch, ch	Ö, ö	Ö, ö
D, d	D, d	P, p	P, p
E, e	E, e / É, é	R, r	R, r
F, f	F, f	S, s	S, s
G, g	G, g	Ş, ş	Sh, sh
Ğ, ğ	Gh, gh	T, t	T, t
H, h	H, h / X, x	U, u	U, u
I, ı	I, i	Ü, ü	Ü, ü
İ, i	I, i	V, v	W, w
J, j	Zh, zh	Y, y	Y, y
K, k	K,k / Q,q	Z, z	Z, z
L, l	L, l		

- ✓ X : Gırtlaktan çıkartılan H sesini karşılar. Kalın H olarak da nitelendirilebilir.
- ✓ I : ı harfi konuşmada kullanılmasına karşın abecede yer almamıştır.
- ✓ Q : "a, é, u, o" harflerinden önce ve/veya sonra Q harfi kullanılır.
- ✓ K : "e, i, ö, ü" harflerinden önce ve/veya sonra K harfi kullanılır.
- ✓ Ng : Türkiye abecesinde kullanılmayan bu harf genizden çıkan n sesini karşılar.

Umut ODABAŞI tarafından hazırlanmıştır.
Yardım, öneri, düzeltme ve sorularınız için : umutodabasi85@gmail.com

2.a. Kişi Zamirleri

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men	Ben
Sen	Sen
Siz	Siz
Sili	Siz
U	O
Biz	Biz
Siler	Siz
Senler	Siz
Ular	Onlar

Çoğu kişi zamirleri benzer olmasına karşın, Uygur Türkçesi'ndeki kişi zamirleri biraz daha ayrıntılıdır. Bu ayrıntılar şu şekilde açıklanabilir;

- ✓ Uygur Türkçesi'ndeki Siz ve Sili sözcükleri, 2. tekil şahıslar için kullanılır ve Türkiye Türkçesi'ndeki gibi kibarlık ifade eder. Ancak Uygur Türkçesi'ndeki Siz, Türkiye Türkçesi'nde kullanıldığı gibi çoğul anlamda kullanılmaz.
- ✓ Uygur Türkçesi'ndeki Siler ve Senler sözcükleri 2. çoğul şahıslar için kullanılır. Senler sözcüğü ile nadir olarak karşılaşılır. Olağan durumlarda Siler sözcüğü kullanılmaktadır.

2.b. Adın Hallerine Göre Kişi Zamirleri

Uygur Türkçesi Türkiye Türkçesi

```
Manga -----------> Bana
Sanga------------> Sana
Sizge------------>Size
Silige----------->Size
Uninggha--------->Ona
Bizge------------>Bize
Silerge---------->Size
Senlerge--------->Size
Ulargha---------->Onlara
---------------------------------
Meni------------->Beni
Seni------------->Seni
Sizni------------>Sizi
Silini----------->Sizi
Uni-------------->Onu
Bizni------------>Bizi
Silerni---------->Sizi
Senlerni--------->Sizi
Ularni----------->Onları
---------------------------------
Mende, Meningde-------->Bende
Sende, Seningde-------->Sende
Sizde------------------>Sizde
Silide----------------->Sizde
Unda, Uningda, Anda---->Onda
Bizde------------------>Bizde
Silerde---------------->Sizde
Senlerde--------------->Sizde
Ularda----------------->Onlarda
---------------------------------
Mendin, Meningdin------>Benden
Sendin, Seningdin------>Senden
Sizdin----------------->Sizden
Silidin---------------->Sizden
Undin, Uningdin, Andin->Ondan
Bizdin----------------->Bizden
Silerdin--------------->Sizden
Senlerdin-------------->Sizden
Ulardin---------------->Onlardan
```

3. İyelik Zamirleri

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Mening	Benim
Sening	Senin
Sizning	Sizin
Silining	Sizin
Uning	Onun
Bizning	Bizim
Silerning	Sizin
Senlerning	Sizin
Ularning	Onların

Örnekler;

yol: yol

Mening yolum → Benim yolum
Sening yolung → Senin yolun
Sizning yolunguz → Sizin yolunuz
Silining yolliri → Sizin yolunuz
Uning yoli → Onun yolu
Bizning yolimiz → Bizim yolumuz
Silerning yolunglar → Sizin yolunuz
Senlerning yolunglar → Sizin yolunuz
Ularning yoli → Onların yolları

ishler: işler

Mening ishlirim → Benim işlerim
Sening ishliring → Senin işlerin
Sizning ishliringiz → Sizin işleriniz
Silining ishliri → Sizin işleriniz
Uning ishliri →Onun işleri
Bizning ishlirimiz → Bizim işlerimiz
Silerning ishliringlar → Sizin işleriniz
Senlerning ishliringlar → Sizin işleriniz
Ularning ishliri → Onların işleri

qérindash: kardeş

Mening qérindishim → Benim kardeşim
Sening qérindishing → Senin kardeşin
Sizning qérindishingiz → Sizin kardeşiniz
Silining qérindishliri → Sizin kardeşiniz
Uning qérindishi → Onun kardeşi
Bizning qérindishimiz →Bizim kardeşimiz
Silerning qérindishinglar→Sizin kardeşiniz
Senlerning qérindishinglar→Sizin kardeşiniz
Ularning qérindishi → Onların kardeşi

bash: baş

Mening beshim → Benim başım
Sening béshing → Senin başın
Sizning béshingiz → Sizin başınız
Silining beshliri → Sizin başınız
Uning beshi → Onun başı
Bizning beshimiz → Bizim başımız
Silerning beshinglar → Sizin başınız
Senlerning beshinglar → Sizin başınız
Ularning beshi → Onların başı

4. Uygur Türkçesinde Adın Halleri

- ✓ **Yalın Hâl (Bash Kélish)**
  meydan → meydan
  öy → ev

- ✓ **İlgi Hâli (İgilik Kélish)**
  meydanning → meydanın
  öyning → evin

- ✓ **Yaklaşma Hâli (Yöneliş Kélish)**
  meydangha → meydana
  öyge → eve

- ✓ **Yükleme Hâli (Chüshüm Kélish)**
  meydanni → meydanı
  öyni → evi

- ✓ **Bulunma Hâli (Orun Kélish)**
  meydanda → meydanda
  öyde → evde

- ✓ **Uzaklaşma Hâli (Chiqish Kélish)**
  meydandin → meydandan
  öydin → evden

----------→ **Diğer Gerekli Ekler**

- ✓ **Belge Hâli (Orun Belge Kélish)**
  meydandiki → meydandaki
  öydiki → evdeki

- ✓ **Sınırlama Hâli (Chek Kélish)**
  meydanghiche → meydana kadar
  öyghiche → eve kadar

- ✓ **Benzetme Hâli (Oxshatma Kélish)**
  meydandek → meydan gibi
  öydek → ev gibi

- ✓ **Denkleştirme Hâli (Tengleshtürme Kélish)**
  meydanchilik → meydancılık
  menchilik → bencillik

5.Zamanlar

5.a. Geniş Zaman

Uygur Türkçesinde Geniş Zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman yerlerine de kullanılmaktadır.

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men kelimen	Ben gelirim
Sen kelisen	Sen gelirsin
U kelidu	O gelir
Biz kelimiz	Biz geliriz
Siler kelisiler	Siz gelirsiniz
Ular kelidu	Onlar gelir
Siz kelisiz	Siz gelirsiniz

5.b. Şimdiki Zaman

Türkiye Türkçesi'nde kullanılan "–yor" eki , Uygur Türkçesi'nde "-wat" ekine dönüşmüştür.

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men keliwatimen	Ben geliyorum
Sen keliwatisen	Sen geliyorsun
U keliwatidu	O geliyor
Biz keliwatimiz	Biz geliyoruz
Siler keliwatisiler	Siz geliyorsunuz
Ular keliwatidu	Onlar geliyorlar
Siz keliwatisiz	Siz geliryorsunuz

5.c. Görülen Geçmiş Zaman

Türkiye ve Uygur Türkçesi'nde geçmiş zaman kullanımı neredeyse birbirlerinin aynısıdır.

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men keldim	Ben geldim
Sen kelding	Sen geldin
U keldi	O geldi
Biz kelduq	Biz geldik
Siler keldinglar	Siz geldiniz
Ular keldi	Onlar geldiler
Siz keldingiz	Siz geldiniz

5.d. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Türkiye Türkçesi'nde kullanılan "–miş" eki Uygur Türkçesi'nde "-ken/gen" ekine dönüşmüştür.

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men kelgen(men)	Ben gelmişim
Sen kelgen(sen)	Sen gelmişsin
U kelgen	O gelmiş
Biz kelgen(miz)	Biz gelmişiz
Siler kelgen(siler)	Siz gelmişsiniz
Ular kelgen	Onlar gelmişler
Siz kelgen(siz)	Siz gelmişsiniz

5.e. Gelecek Zaman

Gelecek zaman kullanılması gerekli yerlerde daha çok geniş zaman kullanılmasına rağmen, bu biçim de kullanılmaktadır.

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men kelmekchi(men)	Ben geleceğim
Sen kelmekchi(sen)	Sen geleceksin
U kelmekchi	O gelecek
Biz kelmekchi(miz)	Biz geleceğiz
Siler kelmekchi(siler)	Siz geleceksiniz
Ular kelmekchi	Onlar gelecekler
Siz kelmekchi(siz)	Siz geleceksiniz

5.f. Yeterlilik Fiil Çekimi

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men kéleldim	Ben gelebildim
Sen kélelding	Sen gelebildin
U kéleldi	O gelebildi
Biz kélelduk	Biz gelebildik
Siler kéleldingler	Siz gelebildiniz
Ular kéleldi	Onlar gelebildiler
Siz kéleldingiz	Siz gelebildiniz

5.g. Şimdiki Zamanın Hikayesi

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men kélattim	Ben geliyordum
Sen kélatting	Sen geliyordun
U kélatti	O geliyordu
Biz kélattuq	Biz geliyorduk
Siler kélattinglar	Siz geliyordunuz
Ular kélatti	Onlar geliyordu
Siz kélattingiz	Siz geliyordunuz

5.h. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesi

Türkiye Türkçesi'nde kullanılan "–miş" eki Uygur Türkçesi'nde "-ken/gen" ekine dönüşmüştür.

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
Men kelgen idim	Ben gelmiştim
Sen kelgen iding	Sen gelmiştin
U kelgen idi	O gelmişti
Biz kelgen iduq	Biz gelmiştik
Siler kelgen idinglar	Siz gelmiştiniz
Ular kelgen idi	Onlar gelmişlerdi
Siz kelgen idingiz	Siz gelmiştiniz

6. Fiiller

Bu bölümde en çok kullanılan fiillerden örnekler verilecektir.

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1. qilmak (kılmak)	kılmak / yapmak
* Nime qiliwatisen?	Ne yapıyorsun?
2. demek	demek
* Men hichnime demidim	Ben hiçbir şey demedim
3. bermek	vermek
* Buni sizge kim bergen?	Bunu size kim verdi?
4. urmak	vurmak
* Sizni kim urdu?	Sizi kim vurdu?
5. satmak	satmak
* Bu resimingizni satamsiz?	Bu resminizi satar mısınız?
6. ketmek	gitmek
* U ketti mu?	O gitti mi?
7. ayrılmak	ayrılmak
* Biz ayrilip kettuq	Biz ayrıldık
8. qalmak	kalmak
* Men qalay, siz baring	Ben kalıyorum, siz varın
9. chiqmak	çıkmak
* Öydin chiqing	Evden çıkın
10. uhlamak	uyumak
* U uhlawatidu	O uyuyor

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
oyghanmaq	uyanmak
ichmek	içmek
yemek	yemek
tutmaq	tutmak
achmaq	açmak
körmek	görmek
qoymaq	koymak
chökmek	çökmek
chömmek	çömmek
üzmek	yüzmek
anglamaq	duymak
uchmaq	uçmak
chüshmek	düşmek
chüshenmek	anlamak
barmaq	varmak / gitmek
bermek	vermek
oqumaq	okumak
olturmaq	oturmak
eymenmek	Utanmak, korkmak
qoghdimaq	korumak
yoqatmaq	yok etmek
oruqlimaq	zayıflamak
semirmek	semirmek / kilo almak
chayqimaq	çalkalamak
toymaq	doymak
qush püttürmek	mezun olmak
türmek	dürmek
Usul oynimaq	oynamak, dans etmek
toy qilmaq	düğün yapmak
eslimek	hatırlamak
dastixan salmaq	sofra kurmak
chunguldashmaq	cıvıldaşmak
yorghilimaq	hızlı yürümek
tingshimek	dinlemek

Umut ODABAŞI tarafından hazırlanmıştır.
Yardım, öneri, düzeltme ve sorularınız için : umutodabasi85@gmail.com

7. Örnek Cümleler

1. eve gitmem gerek/lazım
ev : öy
öyge ketishim kerek/lazım (eve gitmem gerek)
öyge ketmisem bolmaydu (eve gitmesem olmaz)

2. düşünmem gerek/lazım
düşünmek : oylimak
oylishim kerek/lazim (düşünmem gerek)

3. eve gelmem yakın
öyge kelishimge az qaldi (eve gelişime az kaldı)

4. içki içmek istemiyorum
istemek : halimaq / istimek / tilimek
ichkilik ichishni halimaymen (içki içmeyi istemiyorum)

5. gitmekte fayda var.
var : bar fayda : payda
ketishning paydisi bar (Gidişin faydası var)
ketmektin payda bar (Gitmekte fayda var)

6. gitmekten vazgeçtim.
ketishtin wazkechtim (Gidişten vazgeçtim)

7. Radyo dinlemeyi seviyorum.
dinlemek : tinshimaq / anglimaq
Radio tingshishni yaxshi körimen.

8. Bugün hangi giysimi giysem?
giysi : kiyim hangi : qaysi
Bügün qaysi kiymimni kiysem bolar?

9. O suya battı. / O suya batıp(çöküp) gitti.
U sugha çöküp ketti.

10. Çocuk bakmak kolay değil.
kolay : ongay / kolay
Bala beqish ongay emes.

11. Anahtar yok, eve giremedim.
anahtar : achquch
Achquch yoq, öyge kirelmidim.

12. Oraya yeni bir bakkal açıldı.
U yerge yengi bir bakkalchi achiliptu.

13. Bunu nereye koyayım?
Bunu nerge qoyimen?

14. Bir şeyler yediniz mi?
Birer nerse yedingizmu?

15. Su içer misiniz?
Su içemsiz?

16. Uyanmıyan bir biz kaldık.
uyanmak : oyghanmak
Oyghanmighan bizla qalduk.

17. O uyuyor. Biraz durup yine telefon eder misiniz?
uyumak : uhlimaq
U uhlawatidu. Sel turup yena tilfon qilamsiz?

18. Ne zaman yurdunuza yine gideceksiniz?
ne zaman : qachan
Qachan yurtingizgha yena barisiz?

19. Evden çıkın.
Öydin chiqing.

20. Ben kalıyorum, siz gidin.
Men qalay, siz baring.

21. Kaç gibi gelirsiniz? / Ne zaman gelirsiniz?
Qanchelerde kelersiz?

22. Bu resminizi satıyor musunuz?
Bu resimingizni satamsiz?

23. Onun pek çok dostları var.
Uning bek köp dostliri bar.

24. Onun bakışlarını sonsuza kadar unutamam.
sonsuz : mengü
Uning beqishlirini mengüche unitalmaymen.

25. Onlar yürüyor mu? / Onlar sevgili mi ? / Onlar çıkıyor mu?
Ular yürüwatamdu?

8. Metin Çalışması

8.a. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1. Madde

Türkiye Türkçesi

Bütün insanlar özgür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik duygusu ile hareket etmelidirler.

Uygur Türkçesi

Hemme adem zatidinla erkin, izzet-hörmet we hoquqta babbarawer bolup tughulghan. Ular eqilghe we wijdan'gha ige hemde bir-birige qérindashliq munasiwitige xas roh bilen muamile qilishi kérek.

Çözümlemesini yapalım.

Hemme **(bütün)** adem **(insan,adam)** zatidinla **(bireyiyle,zatıyla)** erkin **(özgür)**, izzet-hörmet **(haysiyet)** we hoquqta **(hukukta)** babbarawer **(berbaber, eşit)** bolup **(olup, olarak)** tughulghan **(doğarlar)**. Ular **(onlar)** eqilghe **(akıla)** we wijdan'gha **(vicdana)** ige **(sahip)** hemde**(ve, ayrıca)** bir-birige **(birbirine)** qérindashliq **(kardeşlik)** munasiwitige **(munasebetine, bağına)** xas **(has)** roh **(ruh)** bilen **(ile)** muamile **(muamele, davranış)** qilishi **(kılması, etmesi)** kérek **(gerek)**.

8.b. Karga İle Tilki / Qagha Bilen Tülke

Uygur Türkçesi

Künlernin biride bir qagha bir parche göshni oghrilap kelip, derexke konuptude, emdila yey dep turıshigha echikap ketken bir tülke kelip, qaghidin bu göshni tartivelish koyigha chüshüptu.

Qandak qilish kerek? Hiliger tülke birdinla kaghini mahtaska bashlaptu:

— Hey qagha dostum, sen, nime digen chiraylik? Karighina, peyliring tün kara, yene tehi tegi-tegidin yaltirap turidu. Gazning mamukliri digen nime u?

Senin peyliring unindinmu yumshak, közlirichu? Hich kim¬de seninkidek ötkür, kilishken köz yok! Timakliring bürkütningkidin hergiz kelishmaydu. Uchar qushlar ichide güzel dise, mana seni dise bolidu!. . . Qagha, tülkinin aghzi-aghzigha tegmey mahtashlirini anligandin keyin terisiga patmay ketiptu ve: "Tülke teghhi mening sayrighinimni anlap baksa qanche mahtap keter-he? Tohta, men uningha bit sayrap bereychu!' dep oylaptu-de, "gak" qilishighila aghzidiki gösh "pokkide" yerge chüshüptu. Tülke derhal goshni elip, birla yalmap yütüwetkendin keyin,:

— Dünyada seningdek set, seningdek shom nerse yok. Yalghandin mahtap qoysam özenche mes bolup, ketip barisende! dep qoyup yoligha rewan boptu

Türkiye Türkçesi

Günlerin birinde bir karga bir parça eti çalarak ağaca konmuş. Tam yiyeyim diye davranırken acıkmış bir tilki gelip kargadan bu eti almaya niyet etmiş.

Nasıl yapmalı? Hilekâr tilki birden kargayı övmeye başlamış:

—Ey karga dostum! Sen ne kadar güzelsin! Baksana, teleklerin kapkara; hem de alttan alta parlayıp duruyor. Kazın tüyleri dedikleri ne ki?

Senin teleklerin ondan da yumuşak. Hele gözlerin? Hiç kimsede seninki kadar keskin ve güzel göz yok! Tırnakların kartalınkinden asla geri kalmıyor. Uçar kuşlar içinde güzel denecekse, seni desinler!... Karga, tilkinin dudağı dudağına değmeden sıraladığı övgüleri işitince derisine sığmamış (kabarmış) ve "tilki bir de benim öttüğümü duyarsa kim bilir ne kadar över? Dur, ben ona bir ötüvereyim” diye düşünmüş. "Gak" der demez ağzındaki et "takkadak" yere düşmüş. Tilki derhal eti alıp bir çırpıda yutuverdikten sonra:

—Dünyada senin kadar çirkin, senin kadar uğursuz bir şey yok. Yalandan övüverince hemen mest olup gidiverdin, deyip yola revan olmuş.

Yukarıdaki metinde yer alan, adın halleri ile ilgili örnekleri inceleyelim;

1- Ohshatma Kelish (Benzetme Hali)

Dünyada senindek set, seningdek shom nerse yok. --> Senindek : Senin gibi / Senin kadar

2- Chüshüm Kelish (-i Hali)

bir parche göshni oghrilap kelip --> göshni : eti ---- gösh(et)ni(i)

3- İgilik Kelish (İyelik Hali)

peylirning tün kara --> peylirning : teleklerin peylir(telek)ning(in)

Gazning mamukliri digen nime u? --> gazning : kazın ---- gaz(kaz)ning(ın)

4- Orun Kelish (-de Hali)

Uchar qushlar ichide güzel --> ichide : içinde

5- Yönilish Kelish (-e hali)

derexke konuptude --> derexke : ağaca

dep koyup yoligha rewan boptu --> yoligha : yola

6- Chiqish Kelish (-den hali)

Yalghandin mahtap qoysam özenche mes bolup --> yalghandin : yalandan

7- Orun-Belge Kelish (-deki)

"gak" kilishighila aghzidiki gösh --> aghzidiki : ağzındaki

Umut ODABAŞI tarafından hazırlanmıştır.
Yardım, öneri, düzeltme ve sorularınız için : umutodabasi85@gmail.com

8.c. Fatiha Suresi / Sure Fatihe

U--- Bismillahirraxmanirrahim (Uyghur)

T--- Bismillahirrahmanirrahim (Türkiye)

U--- Nahayiti shepqetlik we méhriban Allahning ismi bilen bashlaymen[1].

T--- Çok merhametli ve yardımsever(bağışlayıcı) Allah'ın adı ile başlarım.

U--- Jimi hemdusana alemlerning perwerdigari Allahqa xastur [2].

T--- Bütün övgüler (hamdusena) alemlerin Rabbi (destekleyecisi/besleyicisi) Allah'a hastır.

U--- Allah nahayiti shepqetlik we méhribandur [3].

T--- Allah çok şefkatli ve bağışlayıcıdır.

U--- Qiyamet künining igisidur [4].

T--- Kıyamet gününün sahibidir.

U--- (Rebbimiz) sangila ibadet qilimiz we sendinla yardem tileymiz [5].

T--- (Rabbimiz) sana ibadet eder ve senden yardım dileriz.

U--- Bizni toghra yolgha bashlighin [6].

T--- Bizi doğru yola iletin.

U--- Ghezipingge yoluqqanlarning we azghanlarning yoligha emes, sen in'am qilghanlarning yoligha (bashlighin) [7].

T--- Gazabına karşı karşıya gelenlerin ve azanların yoluna değil, senin nimet verdiklerinin yoluna (ilet).

Nahayiti : Son derece / aşırı / çok
Shepqetlik : Merhametli / Şefkatli
Méhriban : İyilikçi / Hayırsever / Yardımsever
Jimi : Cümle / Hepsi / Tüm / Bütün
Hemdusana : Hamdusena / Övme / Övgü
Perwerdigar : Allah / besleyen, destekleyen / Rab
İge : Sahip / Mal sahibi / Efendi
Bashlimaq : Başlamak / Rehberlik Etmek / İletmek
Yoluqmaq : Karşılaşmak / Karşı Karşıya Gelmek
İnam : Hediye / Allah vergisi / Nimet
Qilghan : Kıldığın / Yapılan şey

8.d. Şiş Kebap / Shiri Kawap

Uygur Türkçesi

[Xuruchi] Qoyning loq göshi ikki kilogiram, tuxum besh dane, tuz muwapiq, aq un azraq, soqqan zire muwapiq, su 500 giram, soqqan qizilmuch azraq.

[Étish Usuli] 1. Gösh zix kawapningkidek toghrilidu; Uninggha ikki tuxumni chéqip, azraq tuz sélip yérim saet turghuzulidu. Uningdin kéyin bir tal zixqa besh tal gösh ötküzülidu.

2. Qalghan tuxumni chéqip, un, su bilen arilashturup, suyuq shire yasilidu. Andin zixqa ötküzülgen göshni kawapdan?gha qoyushtin burun tuxum shirisige chilap kawapdan?gha qoyup, xuddi zix kawipini pishurghandek pishurulidu.

[Diqqet]: (a) Dora-dermeklerning sélinishi muwapiq bolushi lazim. Zire kawap pishay dégende sépilse muwapiq; (b) Bu kawapning göshi shirige chilan?ghachqa, otni ittikletmey pishurush kérek. Ot ittik bolsa, téshi piship, ichi xam qalidu. (c) Aq un ornigha qonaq uni ishletsimu bolidu.

[Alahidiliki] Göshning téshi chürük, ichi yumshaq, temlik we quwwetlik bolidu.

Türkiye Türkçesi

[İçindekiler] İki kilogram kemiksiz koyun eti , 5 tane yumurta, yeterli miktarda tuz, biraz ak un, yeterli miktar kimyon , 500 gram su, yeterli miktarda kırmızı biber

[Yapılış Usulü] 1. Et şiş kebap gibi doğranır ; ona iki yumurta kırılıp, az tuz serpilip, yarım saat bekletilir. Ondan sonra bir tane şişe beş tane et geçirilir.

2. Kalan yumurta kırılıp, un ve su ile karıştırılıp, sulu şire haline getirilir. Sonra şişe geçirilmiş et ızgaraya koyulmadan önce yumurta şiresine bulanıp ızgaraya koyulur, tıpkı şiş kebap pişirilir gibi pişirilir.

[Dikkat] (a) Otların serilişinin yeterli olması lazım. Kimyon kebap pişince serpilse olur / kebap pişince serpilebilir. (b) Bu kebabın eti şireye bulanana kadar, odu (ateşi) hızlandırmadan pişirmek gerekir. Od hızlı olursa, dışı pişip içi ham(çiğ) kalır. (c) Ak un yerine mısır unu kullanılsa olur.

[Özgülük] Etin dış yüzeyi gevrek, içi yumuşak, lezzetli ve besleyici olur.

8.e. Bana İnanmıyorsun da / Manga İshenmeywatisena

Uygur Türkçesi

Bir kün yaxshi körmeydighan bir xoshnisi Nasirdin Hojaning ishigini urup, eshigini bir künlik otnige berishini soraptu.

Hoja:

- Eshek öyde yoq, dedi.

Sözini togutush bilenla öyining arkhisdin eshigining hangirighan awazi chiqti. Hojining xoshnisi:

- Hoja, dedi, buni sanga hich maslashturalmidim. Hijili bolghin, eshek buyerde turup tursa yalghan sözlewatisen, manga 'yoq' dewatisen. U hangirap turwatidughu.

Hoja xiddet bilen jawap berdi:

- Sen ajayip adamkensen, ya! Özeng hijalet bolghin. Bir eshekning chikharghan awazigha ishiniwatisen, hejep mendek bir aq saqalliq adamning sözige ishenmeywatisen(inenmeywatisena).

Türkiye Türkçesi

Bana İnanmiyorsun Da...

Bir gün sevmediği bir komşusu Nasreddin Hoca'nın kapısını çaldı; bir günlüğüne eşeğini kendisine vermesini rica etti. Hoca:

- Eşek evde yok, dedi.

Tam sözünü bitirmişti ki ahırdan eşeğin sesi yükseldi. Hoca'nın komşusu:

- Hoca, dedi, bunu sana hiç yakıştıramadım. Yazıklar olsun, eşek burada olduğu halde yalan söylüyor, bana "yok" diyorsun. İşte anırıp duruyor mübarek.

Hoca hidettle cevap verdi:

- Sen ne acayip adamsın yahu! Asıl sana yazıklar olsun. Bir eşeğin çıkardığı sese inanıyorsun da benim gibi aksakallı bir adamın sözüne inanmıyorsun.

8.f. Böre Ana Romanından Bir Bölüm

Uygur Türkçesi

Yaylaqta qarning ahirqi parchilirimu erip tugigen, u peqet taghning teskey teripidiki yanbaghirlarda we taghning egiz choqqiliridila qara qishning qehritan soghuq chaghlirini eslitip kümüshtek yaltirap körünetti. Tehi hepte ilgirila xuddi keselcan ademning chirayidek sarghuc xunuk we köngulsiz körünidighan keng yaylaq bügün yeshilip sus yeshilciliqqa pürkengen, uningdin isqa oxshash köküch reng, nemhush issiq hor kötürületti. Tagh üstidin yenik soqiwatqan qurghaq shamal helimu soghuq idi. Biraq u yenila tagh naxshasining eks sadasidek yeqimliq, lerzan, quyash nuridek yumshaq hem rahetlik tuyulatti. Uning bowaq tiniqliridek illiq nepesliride özgiche mezzilik puraq: Ekchigen yerning we dewirqay bilen arca yapriqining nemlengendin keyinki küchlük hidi...

Türkiye Türkçesi

Yaylada karın son parçaları da eriyip dururken, o (kar) yalnızca dağın güneş görmeyen tarafındaki yan bağırlarda ve dağın eriyen tepelerinde kara kışın kahreden soğuk çağlarını hatırlatıp gümüş gibi parlıyordu. Daha bir hafta önce tıpkı ölü insanın yüzü gibi sarımsı donuk ve gönülsüz görünen geniş yayla, bugün yeşerip yavaşça yeşilliklere bürünürken, ondan ise benzeyen açık mavi renk , nemli sıcak buhar çıkıyordu (götürüyordu). Dağ üstünden yeni esen kuru yel hala soğuk idi. Ama o hâlâ dağ şarkısının aks sedası gibi hoş, yumuşak, güneş ışığı gibi yumuşak ve rahat duyuluyordu(hissediliyordu). Onun bebek nefesi gibi ılık nefesinde kendine has hoş koku (var idi) : Kuruyan yerin ve özsuyu ile servi yapraklarının nemlendikten sonraki keskin kokusu….

Uygur Türkçesi

Yaylaqning gherbiy teripide shimaldin jenubqa tar, emma ikki qirghiqi qilich bilen kesp chushurulgendek tik aq teke deryasi eqip turatti. Deryaning upqunluq shox eqini bashqice idi. Merwayittek chechilip turghan aquch buzghunliri yiraqtin xuddi simaptek yaltirap közni chaqatti, tashtin - tashqa urulup, kuwejep aqidighan heywet dolqunliri yaylaqning boluq ösken ot - chöplirige toyunup semrigen bir top atning tinimisiz shox chepishlirini eslitetti. Uningdin tarawatqan güldürligen üzülmes heywetlik sada zeminni titritetti, tagh ichini lerzige salatti...

Börini körüp qizil choghundekler (Izahat:choghundek - taghda yashaydighan, shekli qaghigha ohshaydighan bir xil qush.)Asmanda ensiz chunguldashti we aldirap tenigendek alliqayaqlargha uchup birdemdila közdin ghayip bolushti. Emma böre choghundeklerni körmigendek, chonguldashlirini anglimighandek, teshwishlirige perwa qilmighandek idi.

Türkiye Türkçesi

Yaylanın batı tarafında kuzeyden güneye dar, ama iki kıyısı kılıçla kesilip çıkarılmış gibi dik, ak teke akarsuyu akıp duruyordu. Akarsuyun açgözlü, hırçın akışı başkaca idi. İnci gibi, dağılıp duran akça dalga köpükleri uzaktan tıpkı civa gibi parlayıp gözünü alıyordu, taştan taşa vurulup, hırçınca akan heybetli dalgalar yaylanın bereketli büyüyen ot çöpleriyle beslenip semiren bir sürü atın hırçın tepişmelerini anımsatıyordu. Ondan etrafa gürüldeyerek yayılan kesintisiz ve heybetli bir ses zemini titretti, dağ içini salladı.

Kurdu gören kızıl çoğundekler (Açıklama: çoğundek – dağda yaşayan, şekli kargaya benzeyen bir çeşit kuş.) gökyüzünde korkuyla cıvıldaştı ve aceleyle bilinmeyen bir yere uçup birden gözden kayboldu. Ama kurt çoğundekleri görmemiş gibi, çoğundekleri duymamış gibi, endişeleriyle ilgilenmemiş gibi idi.

8.g. Uygur Fıkraları / Uyghurche Yumurler

Türkiye Türkçesi

Bir professor we bir jahil awtobus bilen birge seperge chiqip qaptu.Yol uzun bolghachqa professor biraz zirkishlik his qiptu de yinida olturghan jahilgha shundaq deptu:

- Way ,bu yol bek zirikishlik iken,kelsile birer oyun oynayli.

Jahil soraptu:Qandaq oyun oynaymiz ?

Professor shundaq deptu: Awal sille mendin bir sual sorisila,eger jawap birelmisem men sillige 100 som birey,kiyin men sillidin bir sual soraymen,eger jawap birelmisile sille manga bir som bersile ……

Jahil professorning shertige qoshuluptu de sualini soraptu:

- Bishidin quyrighighiche uzunlighi 2m ,quyrighidin bishighiche 3m,bu qaysi haywan?

Professor xili uzun oylinip turup kitiptude axirda yanchughidin sharttida 100 somni chiqirip jahilgha tengleptu- alsila bu 100 somni ,jawabini tapalmidim ,emdi sual nowiti mining –deptu professor we soraptu – emdi sille dep baqsila , bu qaysi haywan?

Jahil professorning kozige shundaq bir qariwitip yanchughidin sharttida bir somni chiqiriptu de professorgha tenglep turup shundaq digudek:

- Alsila bu bir somni,buni menmu bilmeymen.

Türkiye Türkçesi

Bir profesör ile bir cahil otobüs ile birlikte sefere çıkmıştı. Yol uzun olduğundan profesör biraz sıkıldı ve yanında oturan cahile şöyle dedi;

-Bu yol çok uzun, gelin sizle bir oyun oynayalım.

Cahil sordu: Nasıl oyun oynayacağız?

Profesör şöyle dedi : Evvel siz bana bir soru sorun eğer bilemezsem ben size 100 som vereyim, sonra ben size bir soru sorayım, eğer cevap veremezseniz siz bana 1 som verin.

Cahil profesörün şartını kabul etti ve sorusunu sordu;

-Bir şeyin kuyruğuna kadar uzunluğu 2 m, kuyruktan başına kadar 3m, bu hangi hayvan ?

Profesör uzunca bir süre düşünüp durduda sonunda cebinden 100 somu çıkartıp

cahile uzattı. -Alın bu 100 somu, cevabı bulamadım, şimdi sorma sırası bende, dedi profesör ve sordu : -Şimdi siz söyleyin, bu hangi hayvan?
Cahil profesörün gözüne şöyle bir bakıp cebinden 1 som çıkarttı ve profesöre uzatıp şöyle dedi:
-Alın bu 1 somu, bunu ben de bilmiyorum

Uygur Türkçesi

Bir bala yolda kitiwitip hamildar bir ayal bilen uchurushup qaptu we heyranliq bilen soraptu:
-Qosighingizda nime bar?
-Bala-dep jawap biriptu ayal semimilik bilen.
-Uni yaxshi köremsiz?
-Elwette yaxshi körimen.
Buni anglighan bala közliringi chekcheytip sorughudek:
-Undaq bolsa nimishqa yewaldingiz ?

Türkiye Türkçesi

Bir çocuk yolda giden hamile bir kadın ile karşılaştı ve hayranlık ile sordu:
-Kasığınızda(karnınızda) ne var?
-Çocuk-diye samimice cevap verdi kadın.
-Onu seviyor musunuz?
-Elbette seviyorum.
Bunu duyan çocuk gözlerini kocaman açarak şöyle sordu:
-Öyleyse neden yediniz?

9. Uygur Atasözleri / Uygur Maqalliri

1- Nesihet achchiq, miwisi tatliq. >> Nasihat acı, meyvesi tatlıdır.

2- Müshük uxlisa chüshide chashqan köridu. >> Kedi(mışık) uyusa düşünde fare görür.

3- Ötmes pichaq qol késer. >> Körelmiş bıçak el keser.

4- Poqqa chalma atsang, özüngge chachrar. >> Boka çelme atsan, özüne (kendine) sıçrar.

5- Qol yetmigen shaptul "achchiq". >> Elin yetmediği (ulaşamadığı) şeftali acıdır.

6- Qol qolni yusa, qol bérip yüzni yuyyidu. >> El eli yusa(yıkasa), el varıp yüzünü yur.

7- Qazanning guwahchisi chömüch. >> Kazanın tanığı çömçedir (kepçe).

8- Öyüngdiki ehwalni qoshnashdin sora. >> Evindeki durumunu (ehvalini) komşundan sor.

9- Kirishtin ilgiri chiqishni oyla! >> Girişten önce çıkışı düşün!

10- Kéreksiz nerse erzan bolsimu qimmet. >> Gereksiz nesne ucuz olsa da pahalıdır.

11- Hiligerdin tuxum alsang ichidin sériqi chiqmas. >> Hilekardan yumurta alsan içhinden sarısı çıkmaz.

12- Harwini at tartidu, kölenggüsini it. >> At arabasını at çeker, gölgesini it.

13- Éqilsiz bashning derdini put tartidu. >> Akılsız başın derdini ayak çeker.

14- Düshmen siringni oghrilaydu, dost xatayingni toghrilaydu. >> Düşman sırrını çalar, dost hatanı düzeltir (doğrular).

15- Börining xirs qilishidin, tülkining hijayghini yaman. >> Tilkinin kurnaz gülüşü kurtun alaycı gülüşünden kötüdür /güçlüdür.

16- Qargha bilen dost bolsang, yiyishing poq. >> Karga ile dost olan, yiyeceğin boktur.

17- Achliq nime yegüzmeydu, achchiq nime degüzmeydu. >> Açlık neler yedirmez, öfke neler dedirtmez.

18- Chashqanning ölgüsi kelse, Müshükning quyruqini chishler. >> Farenin ölesi gelse, kedinin kuyruğunu dişler.

19- Müshük göshke boyi yetmise, "roza tuttum", der. >> Kedinin ete boyu yetmese, oruç tuttum der.

20- Qazangha yoluqsang qarisi, yamangha yoluqsang yarisi. >> Kazana çarpsan karası , kötü insana/ güçlüye çarpsan yarası.

21- Ata qarghishi oq, ana qarghishi poq. >> Ata bedduası ok, ana bedduası bok.

22- Hawagha tükürseng yüzüngge chüsher. >> Havaya tükürsen yüzüne düşer.

23- Kelkün kelghüche tughan tut. >> Sel gelene kadar set (baraj) yap.

24- Yoldin chiqmas, xandin qorqmas. >> Yoldan çıkmayan, handan(yönetici) korkmaz.

25- Yette ölchep bir kes. >> Yedi ölçüp bir kes.

10. Özdeyişler / Hikimetlik Sözler

1- Aghzigha kelgenni dimek nadanning ishi, aldigha kelgenni yimek haywanning ishi.
>Ağıza geleni demek salağın işi, eline geçeni yemek hayvanın işi. (Elshir Nawayi)
2- Nadan, jahil kishiler bilen hem sohbet bolmighin; hususen özini dana, bilimlik dep hésablighan kishilerdin yiraq bolghin.
>Hem salak hem bilgisiz (cahil) kişiler ile sohbet etmeyin, bilerek (hususi) kendini akıllı, bilge diye hesaplayan kişilerden ırak olun. (Muhammed Sidiq Bershidi)
3- Düshmen bir bolsimu, ziyini mingdur. Ming dostung bolsimu, yene birsi kemdur. Kishi düshminidin payda kormidi, eger körgen bolsa, özining epchilligidin kördi.
>Düşman bir olsa da ziyanı bindir. Bin dostun olsa da, yine birisi kötüdür (kemdir). Kişi düşmandan fayda görmedi, eğer görecek olsa, özünün akıllılığından görür. (Yusup Has Hajip)
4- Kimning dost-buradiri, qoldishi kop bolsa, uning arqa tiriki mustehkem, tik qiyadek bolidu, kimning arqa tiriki bolsa, u küchlük bolidu, küchlük kishi behitke asas salalaydu.
>Kimin dost-biraderi, koldaşı çok olsa, onun arka direği (arkası) dayanıklı (müstahkem), dik kaya gibi olur, kimin arka direği (arkası) olsa, o güçlü olur, güçlü kişi bahta (yazgıya) temel atar. (Yusup Has Hajip)
5- Jahil tersalar bilen bek yiqin bolma, eger jahilliqi tutup qalsa, yiqinliq hormitini buzidu.
>Cahil inatçılar ile pek yakın olma, eğer cahilliği tutarsa, yakınlık hürmetini bozar.
(Yusup Has Hajip)
6- Düshmenni sinap körimen dime, uni zor heywetlik bil, tayaq tutqan düshmenge tumur qalqan ishlet.
>Düşmanı sınayıp görürüm deme, onu çok kuvvetli bil, değnek tutan düşmana [karşı] demir kalkan kullan. (Yusup Has Hajip)
7- Düshmen herqanche kichik ajiz bolsimu, uni mensitmeslik toghira emes. Ihtiyatsizliq qilip uni nezerge almisang, u elni sendin tartiwalidu.
>Düşman her ne kadar küçük, aciz olsa da, onu yermek doğru değil. İhtiyatsızlık yapıp onu nazara almazsan (dikkat etmezsen), o elini senden çeker. (Mehmut Qeshqiri)
8- Düshmenge qarshi jeng meydanida bediningge oq tegse, bu oqni dowlet baghchisidin uchup kelgen behit qushi dep bilgin.
>Düşmana karşı cenk meydanında bedenine ok değse, bu oku devlet bahçesinden uçup gelen baht kuşu diye bilin. (Imir Huseyin Seburi)

9- Eyipsiz kishini til tighi bilen renjitish, saq kishini jarahetlendurush bilen ohshash.
>Ayıpsız kişiyi dil bıçağı ile rencide etmek, sağ kişiyi yaralandırmak ile aynıdır.
(Elshir Nawayi)
10- Sözni sözlimiseng, u sanga qul bolidu. Eger sözlep qoysang, u sini qul qilidu. Sözni hisabida sözle, aldirap hoduqup ketme, aldirap qilinghan söz, kiyin pushayman qilduridu.
>Sözü söylemezsen o sana kul olur. Eğer söylersen o seni kul eder. Sözü hesaplı söyle, acele edip heyecanlanma, aceleyle söylenen söz, sonra pişman eder.
(Yusup Has Hajip)
11- Köp sözlüguchi zirikturguchidur, sözni tekrarlighuchu eqilsiz kishidur.
>Çok konuşan sarı çalıdır, sözü yineleyen (tekrarlayan) akılsız kişidir.
(Elshir Nawayi)
12- Sözi yumshaq, shikerdek shirin bolsa, shirin sözge chongmu kichikmu yumshaydu.
>Söz yumuşak, şeker gibi şirin olsa, şirin söze büyük de küçük de yumuşar.
(Yusup Has Hajip)
13- Sen özüngge isenlik tiliseng, tilingdin yaramsiz sözleni chiqarma.
>Sen özüne esenlik dilersen, dilinden yararsız sözleri çıkarma.
(Yusup Has Hajip)
14- Ighizingdin chiqqan yahshi söz aqar sugha oxhaydu, u qayaqqa aqsa, shu yerdin gül chichek ichilidu.
>Ağızından çıkan iyi söz akar suya benzer, o kayaya aksa, o yerde gül çiçek açılır.
(Yusup Has Hajip)
15- Sözni bilip sözliseng, bilimge yatidu. Bilimsizning sözi özining bishini yeydu.
>Sözü bilip söylesen, bilime uyar. Bilimsizin sözü özünün başını yer.
(Yusup Has Hajip)

11. Gerekli Sözcükler

11.a. Sayılar

Türkiye Türkçesi	Uygur Türkçesi
bir	bir
iki	ikki
üç	üch
dört	tört
beş	besh
altı	alti
yedi	yet'ti
sekiz	sekkiz
dokuz	toqquz
on	on
on bir	on bir
on iki	on ikki
yirmi	yigirme
otuz	ottuz
kırk	qirq
elli	ellik
atmış	atmish
yetmiş	yetmish
seksen	seksen
doksan	toqsen
yüz	yüz
iki yüz	Ikki yüz
beş yüz	besh yüz
bir bin	bir ming
milyon	milyon
milyar	bilyon

11.b. Günler

Türkiye Türkçesi	Uygur Türkçesi
Pazartesi	Döshembe
Salı	Sishembe
Çarşamba	Charshembe
Perşembe	Peyshembe
Cuma	Jüme
Cumartesi	Shembe
Pazar	Yekshembe

11.c. Hava Durumu

Türkiye Türkçesi	Uygur Türkçesi
açık	ochuq
bulutlu	bulutluq
sisli, dumanlı	tomanliq
fırtınalı, boranlı	boranliq
ıslak	höl
sıcak	issiq
soğuk	soghuq
kuru	quruq
yağmur	yamghur
kar	qar
rüzgar, yel	shamal, buran
sel	kelkün
dört mevsim	tört pesil

11.d. Meyveler

Türkiye Türkçesi	Uygur Türkçesi
elma	alma
badem	badam
kayısı	ürük
kiraz	kiraz
hurma	hurma
üzüm	üzüm
limon	limon
kavun	qoghun
zeytin	zeytun
şeftali	shaptul
armut	armut
mantar	montar
erik	qaraürük
nar	anar
çilek	chilek
karpuz	tawuz
ceviz	yangaq

11.e. Beden Kısımları

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
bash	baş
beden, gewde	beden, gövde
qol	kol
pachaq	bacak
qol, el	el
ayaq	ayak
barmaq	parmak
isharet barmighi	işaret parmağı
bash barmaq	baş parmak
köz	göz
qulaq	kulak
sach	saç
tirnaq	tırnak
burun	burun
aghiz	ağız
chish	diş
til	dil
ingek	yanak
mengze	çene
boghuz	boğaz
boyun	boyun
kirpik	kirpik
köz qapighi	göz kapağı
qash	kaş
pishane	alın
bilek	bilek
ayaq biligi	ayak bileği
tapan	topuk
jeynek	dirsek
tiz	diz
kalpuk	dudak
burut	bıyık
saqal	sakal
mure	omuz
bel	bel
put bashbarmighi	ayak başparmağı
qosaq, qerin	karın
yurek	yürek
öpke	akciğer
jiger	karaciğer
börek	böbrek
ash qazan	mide
tomur	damar, toplardamar
qan	kan
menge	beyin

11.f. Hayvanlar

Türkiye Türkçesi	Uygur Türkçesi
at	at
kele, boğa, inek	kala, bukha, inek
arslan	arslan
kedi, mışık	möshük, arslan
yılan	yilan
ayı	éyiq
gelincik	aghmighan
balık	belikh
tilki	tülke
fare	chashqan
kuğu	aqqush
baykuş	bayqush
koyun, kuzu	qoy, qoza
deve	toge, bota
güvercin	kepte
kurt	böre
eşek	ishek
kaplan	yalwas
geyik	kiyik
guguk	qaqquq
kirpi	kirpe
balina	kit
keklik	keklik
kertenkele	keslenchük
hindi	körke
leylek	leylek
köpek balığı	leheng
maymun	maymun
fil	pil
martı	qayka
hamamböceği	taraqan
sincap	tiyin
tavuk	tohu
domuz	tungguz
karga	kagha
boğa	paqa
turna	turna
sülük	zuluk
karınca	chümüle
çekirge	chiketke
kaz	ghaz
kurt	qurut
kuş	qush
ördek	ödek
timsah	timsaq
tavşan	toshqan

11.f. Aile Üyeleri

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
dada, ata	baba
ana, apa	anne
ini, oghul qérindash	(erkek) kardeş
singil, qiz qérindash	(kız) kardeş
aqa	abi, ağa
hede, acha	abla
oghul, oghul bala	oğul, erkek çocuk
qiz, qiz bala	kız - kız çocuk
kichik ana/apa	teyze
kichik ana/apa	hala
buva, chong ata	dede - büyükbaba
muma, chong ana	nine - büyükanne
muma, chong ana	anneanne
buva, chong ana	babaanne
jiyen	yeğen
amja	amca
tagha	dayı
qeyin ata	kayınata, kayınbaba
qeyin ana	kaynana
qeyin singil	baldız
baja	bacanak
yigit	damat
kelin	gelin
nevre	torun
qosh-kezek	ikiz
qox-kezek ini	ikiz kardeş
ayal, xatun	eş, hanım, karı , hatun
yoldash	koca
ogey ana	üvey anne
ogey ata	üvey baba

11.f. Karşıt Sözler

Uygur Türkçesi	Türkiye Türkçesi
chong-qichiq, büyük-qichiq	büyük-küçük
chapsan-asta	hızlı-yavaş
tez-asta	çabuk-yavaş
toluq-bosh	dolu-boş
asan-kéyin	kolay-zor
eghir-yenik	ağır-hafif
ochuq-yepiq	açık-kapalı
toghra-hata	doğru-yanlış
eski-yengi	eski-yeni
qeri-yash	yaşlı-genç
bash-axir, aldi-soni	ilk-son
chirayliq-set, güzel-set	güzel-çirkin
bekar-aldirash	serbest-meşgul
yaxshi-yaman	iyi-kötü
yaxshiraq-yamanraq	daha iyi-daha kötü
eng yaxshi-eng eski	en iyi-en kötü
etken-kech	erken-geç
erzen-ximmet	ucuz-pahalı
yeqin-yiraq	yakın-uzak(ırak)
buyer-uyer	burada-orada
ong-sol	sağ-sol
egiz-paqa, uzun-qisqa	uzun-kısa
qarangghu-ochuq	koyu-açık
egiz-pes	yüksek-alçak
ochuq-yepiq	açık-kapalı
nipiz-qilin, inchiq-qilin	ince-kalın
oruq-semiz	zayıf-şişman

12. Günlük Konuşmalar

- ✓ İsmingiz nime? → Adınız nedir?
- ✓ Mening ismim/ atim Umut → Benim adım Umut
- ✓ Nime dedingiz? → Ne dediniz?
- ✓ Hazir saet qanche? → Şimdi saat kaç?
- ✓ Qaysi hemmidin yaxshi? → Hangisi daha iyi?
- ✓ Köp rexmet sizge → Çok teşekkür ederim. (köp, jik : çok)
- ✓ Erzimeydu → Rica ederim
- ✓ Hichkisi yoq → Önemli değil
- ✓ Chataq emes → Sorun değil (emes : değil)
- ✓ He, yaq → Evet, hayır
- ✓ Bular qanche pul ? → Bunlar kaç para? (qanche : kaç)
- ✓ Hazir sizning bilen parang qilimen. → Şimdi sizle konuşuyorum. (bilen : ile)
- ✓ Nechche balang bar? → Kaç çocuğun var?
- ✓ Ehwalingiz qandaq? → Nasılsınız?
- ✓ Men yaxshi, sizchu? → Ben iyiyim, siz?
- ✓ Siz qayerliksiz ? → Siz nerelisiniz?
- ✓ Men Türkiyelik, sizchu? → Ben Türkiyeli'yim, ya siz?
- ✓ Qachan sengi yena körimen? → Ne zaman seni yine görürüm?
- ✓ Qaysi rengi eng yaxshi körisen? → Hangi rengi en çok seviyorsun?
- ✓ Kéyin körüsheyli → Sonra görüşürüz / Görüşmek üzere
- ✓ Özengizni asrang → Kendinize iyi bakın
- ✓ Xeyrlik etigen → Günaydın
- ✓ Xeyrlik kech → İyi akşamlar
- ✓ Yaxshi uhlang, yaxshi chüsh körüng → İyi uykular, tatlı düşler
- ✓ Yaxshimusiz ? → İyi misiniz?
- ✓ Sengi bek sighindim → Seni pek özledim.
- ✓ Siz aldirashmu? → Meşgul müsünüz?
- ✓ Meni bir dem saqlang → Beni biraz bekleyin.
- ✓ Bir dem turup ketsingiz bolamdu? → Biraz dursanız/bekleseniz olur mu?

13. Uygur Arap Abecesi

پ پاقا Paqa p	ب بېلىق Béliq b	ئە ئەينەك Eynek e	ئا ئات At a
خ خوراز Xoraz x	چ چەينەك Cheynek ch	ج جۇۋا Juwa j	ت توشقان Toshqan t
ژ ژۇرنال Jurnal j	ز زەنجىر Zenjir z	ر راۋاپ Rawap r	د داپ Dap d
ف فونتان Fontan f	غ غاز Ghaz gh	ش شىر Shir sh	س سائەت Saet s
ڭ يانغاق Yangaq ng	گ گۈل Gül g	ك كالا Kala k	ق قوي Qoy q
ھ ھارۋا Harwa h	ن نان Nan n	م مۈشۈك Müshük m	ل لامپا Lampa l
ۆ ئۈزۈم Üzüm ü	ۆ ئۆي Öy ö	ۇ ئۇۋا Uwa u	ئو ئورغاق Orghaq o
ي يولۋاس Yolwas y	ئى ئىت It i	ې ئېيىق Éyiq é	ۋ ۋېلىسىپىت Wélisipit w

Umut ODABAŞI tarafından hazırlanmıştır.
Yardım, öneri, düzeltme ve sorularınız için : umutodabasi85@gmail.com